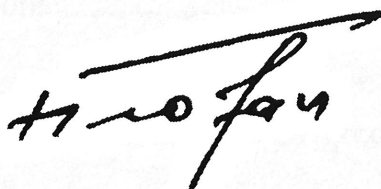

Coordonator: Pr. Prof. Dr. Viorel SAVA

**CERCETĂRI DOCTORALE ÎN PANDEMIE –
PROVOCĂRI, SOLUȚII, OPORTUNITĂȚI**

**DOCTORAL RESEARCH IN PANDEMIC –
CHALLENGES, SOLUTIONS, OPPORTUNITIES**

Tipărit cu binecuvântarea Înaltpreasfințitului

Mitropolitul Moldovei și Bucovinei

Editura
DOXOLOGIA,
Iași

Institut für Ökumenische Theologie,
Ostkirchliche und Patrologie,
Universität Graz

2021

CUPRINS

Cuvânt înainte	9
----------------------	---

TEOLOGIE BIBLICĂ TEXTUL REVELAT ȘI CONTEXTUALIZAREA ÎNȚELESURILOR LUI

Jack KHALIL

The Holy Royal Priesthood in 1 Peter 2: 9	11
---	----

Nicolae-Ioan BOBOIA

Taina Învierii. O perspectivă paulină (1 Co 15, 1 și urm.; 1 Tes 4, 13-18; 5, 1-10)	22
--	----

Cristian PRUNĂ

Pedepse și măsuri disciplinare în Vechiul Testament.....	37
--	----

Simion PURICE

Lumina lui Hristos versus întunericul acestui veac – aspecte misionare ale mărturisirii credinței din perspectiva Sfântului Apostol și Evanghelist Ioan Teologul.....	48
---	----

Andrei Tiberiu ZLĂVOG

Saul spre Damasc sau drumul spre un alt destin (FA 9, 3-4a) – aspecte exegetice	61
--	----

TEOLOGIE SISTEMATICĂ CREDINȚA VIE ȘI LUCRĂTOARE

Pavlina ALEXIOU

The impact of COVID-19 pandemic to end-of-life decisions. Bioethical considerations.....	75
---	----

Dr. Rita FARAJ

Youakim Moubarac: L'islam Comme Religion Abrahamique Originelle.....	83
---	----

Adamantia ZEZIOU

The Correlation Between Personal and Collective Responsibility in the Times of a Pandemic From the Orthodox Ethics Point of View	104
---	-----

Ilche MICEVSKI-IGNAT

Învierea lui Hristos și moartea omului în gândirea teologică a Sf. Iustin cel Nou de la Celie și a Părintelui Dumitru Stăniloae	113
--	-----

Vasile-Lucian V. GOLDAN

Migration in the 21st century, a factor of the extensive missionary work – the situation of the Romanian Orthodox Church.....	126
--	-----

Mihai-Viorel HIRT

Islam in Contemporary Europe: Between Tolerance and Islamophobia	136
--	-----

Andrei IRINA	Importanța și necesitatea predicii în lucrarea de evanghelizare a Bisericii ...	150
Adrian IUGA	Practici necreștine cu privire la Taina Botezului	165
Ionel-Florentin MICU	Revigorarea monahismului prin metoda paisiană. Posibilitatea implementării acesteia în monahismul contemporan	179
Diogene MIHĂILĂ	Darul pomenirii morții în teologia Sfântului Sofronie Saharov	192
Mihail SIMINCIUC	Aspecte ale comunicării Bisericii Ortodoxe Române în timpurile crizei pandemice, în mediul on-line	204
Marcelo SINGH	The Continual Prayer in Diadochus of Photike: a Messalian Influence?	213
Vlad-Cristian TODORAN	Misiunea Bisericii Ortodoxe și formarea spirituală a noilor generații în contextul pluralismului cultural	224
Marian-Ionuț URȘU	Digitalizarea minții umane. Provocări și remedii filocalice	236
Ionuț-Costinel VOICU	Glasul Evangheliei în limbaj binar, în vreme de pandemie	249
Ionuț-Paul ANEA	Conceptul teologic de iubire în contextul problematicei homosexualității	260
Elena ARAMĂ MARIANUC	Educatori creștini și rolul lor în formarea și dezvoltarea învățământului românesc	273
Valentin BOGDAN	Relația dintre conștiința morală creștină și conștiința politică în viziunea Sfântului Ierarh Antim Ivireanul	286
Ioan-Tănase CHIȘ	Generația Hashtag (#) și soluția omului lăuntric	300
Ștefănel-Stelian CIURCIUN	Inculturația evanghelică și misiunea creștină în diaspora	314
Ioan G. CLAPA	Rătăciră în mistica orientală a tânărului Serghei Simeonovici Saharov	325
Alexandru CREȚU	Importanța atenției în viața duhovnicească. Repere filocalice	335
Mihaela-Simona VULCĂNESCU (OUATU)	Teoria dezvoltării judecăților morale – paradigmă a educației religioase contemporane	348
Bogdan-Vlăduț BRÎNZĂ	Fericirea în gândirea aristotelică și morală creștină	358

TEOLOGIE ISTORICĂ
OAMENI CARE AU FOST ȘI FĂPTUIRILE LOR

Benedict SAUCIUC

Activitatea Mănăstirii Neamț cu privire la într-ajutorarea persoanelor venite din diaspora la Mănăstirea Neamț și la Centrul Social Cultural „Sf. Paisie” de la Neamț, găzduite în vederea prevenirii pandemiei de gripă Coronavirus SARS-CoV-2, COVID-19 371

Panteleimon CHAMPIDIS

Alexander Lykurgos against the movement of Pan-Slavism and the condemnation of the Bulgarian Exarchate in 1872..... 383

Iustinian-Ioan MÎNDRILĂ

Clerici și ambasadori. Rolul ierarhiei siro-orientale în relațiile diplomatice persano-bizantine din secolul al V-lea..... 389

Andrei GAJU

Prima revoluție rusă și politizarea vieții bisericești în Biserica Ortodoxă Rusă..... 402

Ema-Elena BOGDAN

Activități social-caritabile în lumina iubirii Mitropolitului Pimen Georgescu (1909-1934) 416

Alexandru SOCACIU

Țara Făgărașului și Moldova în secolele XVI, XVII și XVIII: schimburi de populații, influențe religioase și strategii politico-militare 427

Alexandru-Gheorghe MATEI

Desființarea schitului Zagavia, județul Iași 441

TEOLOGIE PRACTICĂ
SLUJIRE LITURGICĂ ȘI ÎNDRUMARE PASTORALĂ

Viorel SAVA

Grija față de cei adormiți în Ortodoxie reflectată în gândirea teologică și în practica liturgico-pastorală a Părintelui Profesor Nicolae D. Necula (18 martie 1944 – 3 septembrie 2017)..... 451

Nichifor BOTOȘĂNEANUL

Le rite d'introduction dans l'église de l'enfant quarante jours après la naissance. Indications typikonales. Controverses..... 463

Romanos Al HANNAT

The Arabic Language in Church Music. Nicephorus Kandoniaris, Archdeacon of the Holy Antiochian See 470

Pablo ARGÁRATE

Reprezentarea evenimentelor biblice mântuitoare în spațiu și timp în Itinerarium Egeriae..... 486

Basilius J. BERT GROEN

Orthodox Liturgy in the West: Various Observations on Sacred Architecture, Ecumenism and the Veneration of Saints..... 500

Bassam NASSIF	
"Come and See": Orthodox Theology's Appeal to Postmodernism.....	505
Parthenios LATTY	
The Orthodox Diaspora. According to the sacri canones	515
David H. PEREYRA	
Our doors are open. Hospitality towards immigrants with special needs in places of worship.....	528
Mihail K. QARAMAH	
Rugăciunile pentru binecuvântarea colivei în vechile evhologii bizantine	542
Gherasim SOCA	
The stages of the Pentecostarion's formation. Certainties and hypotheses....	559
Florin-Ioan AVRAM	
Rânduiești și norme canonice privitoare la administrarea dumnezeieștii euharistii. Provocări contemporane	574
Cristian-Florin CRISTEA	
Temeiuri canonice privind responsabilitatea preotului față de oamenii aflați în suferință	586
Marius-Cristian DIMA	
Christian-Orthodox Religious and Theological Education in the Romanian Democracy	599
Eleni KONSTANTINIDOU	
From Blockade to Glade: The Essence of Orthodox Religious Education for People with and without Special Needs.....	613

ÎNVIEREA LUI HRISTOS ȘI MOARTEA OMULUI ÎN GÂNDIREA TEOLOGICĂ A SF. IUSTIN CEL NOU DE LA CELIE ȘI A PĂRINTELUI DUMITRU STĂNILOAE

Ilche MICEVSKI-IGNAT

Asist. Univ. Dr.

*Faculty of Orthodox Theology "St. Clement of Ohrid",
Saints Cyril and Methodius University of Skopje, NORTH MACEDONIA*

Abstract:

The present paper, "The resurrection of Christ and the death of man in the theological thinking of St. Justin the New from Celie and Father Dumitru Staniloae", analyzes the significance of the resurrection of Christ, especially for Christians but also for all people in the world, from the perspective of the theological thinking of Saint Justin the New from Celie (Popovici) and Father Dumitru Stăniloae. The death of man is a real tragedy for contemporary man and is a reality for all of us. For Christians, death is a transition to eternal life and eternal communion with Christ, that is, with God the Holy Trinity. It is important for us to understand the significance of Christ's resurrection and to pass on its importance for understanding our salvation. It is the only act by which human life acquires meaning, especially nowadays when secularism storms people's lives. The teaching of the Orthodox Church about the resurrection can be a perspective to be considered by contemporary man, which will ease the worries of his daily life and the worries that come to mind the death of the body which is inevitable. Saint Justin the New (Popovici) and Father Dumitru Stăniloae are contemporary theologians who, by returning to the theology of the Holy Fathers, have updated the importance of the resurrection of Christ in their theological thinking. This paper highlights the topicality of the words of the two contemporary theologians written about the death of man and the resurrection of Christ.

Keywords: *resurrection of Christ, death of men, eternal life, meaning of live, salvation, communion*

Introducere

Viața omului se desfășoară în timp și spațiu, precum se desfășoară și viața celorlalte făpturi. Viața este prețioasă și nu există pe această lume nimic mai scump decât viața și sufletul omului (Mt 16, 26). Trăim în vremuri când umanismul se răspândește prin lume ca o religie nouă și este caracteristic pentru oamenii care nu vor să adere la una din religiile lumii. Pentru ei, omul este cea mai supremă ființă din univers, iar viața biologică a omului și

fericirea lui, aici pe pământ, sunt scopul umanismului. Credința într-un Dumnezeu personal și într-o viață veșnică este total absentă în doctrina umanismului. Creștinismul, deși are și poate să dea răspunsuri la problemele omului contemporan este considerat retrograd și nefolositor pentru umanismul de astăzi. Omul postmodern consideră că el singur își croiește destinul și este capabil să aducă soluții la problemele și necesitățile lui. Indiferent dacă vorbim de omul care este creștin și crede într-un Dumnezeu personal sau de omul postmodern, care pe sine se ridică la statutul de zeu, amândoi au un lucru în comun: viața lor biologică se termină cu moartea. Diferența dintre ei este credința într-o viață veșnică și comuniune veșnică pe care o are omul credincios, iar pentru umanist, moartea înseamnă sfârșitul total al vieții lui. Pentru creștini moartea nu reprezintă un sfârșit total al vieții, ci este o continuare a vieții dincolo de pământ, pe când omul care crede în umanism încearcă să-și prelungească viața biologică prin metode științifice, străduindu-se în felul acesta să obțină nemurirea. În rândurile care urmează vom analiza însemnătatea morții și a învierii lui Hristos în gândirea teologică a Sf. Iustin cel Nou de la Celie (Popovici)¹ și a părintelui Dumitru Stăniloae. Considerăm că învățăturile creștinismului nu și-au pierdut din însemnătate și sunt de o actualitate semnificativă nu doar pentru creștini, ci chiar pentru umanitatea întreagă. Învățăturile Bisericii Ortodoxe dau sens vieții și morții omului, iar Sf. Iustin cel Nou și părintele Dumitru Stăniloae completează aceste învățături și vin cu o contribuție personală în aprofundarea și explicarea învățăturilor bisericești.

Tragicul morții pentru om și sensul ei pentru creștini

Viața omului, din punct de vedere moral și biologic nu este diferită cu trecerea anilor sau a secolelor. Ceea ce se schimbă este avansarea tehnologică și relația omului cu tehnologia, fie ea bună sau rea. În toate timpurile oamenii încearcă să lucreze ca să procure cele necesare pentru viață, folosindu-se de diferite invenții tehnologice. Indiferent cât de mult a avansat omul din punct de vedere tehnologic, pe plan moral parcă nu s-a schimbat mare lucru. Acesta nu este cazul pentru creștinii sfințiți. Este important ca omul să-și înțeleagă scopul lui, ca toate lucrurile din viața lui să aibă sens. Dacă omul nu înțelege sensul vieții sale, atunci viața lui va fi fără sens și tristă. Acest mod de înțelegere al vieții, Sf. Iustin cel Nou îl descrie ca fiind tragic și duce la absurditatea vieții.

Nu există nimic mai tragic și nimic mai trist ca neamul omenesc înhămat la jugul apăsător al timpului și al spațiului. Trage după sine timpul fără să cunoască nici natura,

¹ În continuare va fi menționat doar ca Sf. Iustin cel Nou.

sens
asig
moa
câtr
acea
mai

Pe
el
și
m
ex

Cons
morți
viață
consti
dumn
rădăci
încerc
Logos
Dumn
aspect
Dumn
un sing
Nou, c

2
Ed. Deisi
3
4
5

cunoaștea
de moarte
reală decât
decât toți
neputincic

nici sensul și nici scopul acestuia. Trage după sine spațiul, dar nici natura, nici sensul și scopul acestuia nu le cunoaște. Absența scopului îl conduce, așadar, în captivitatea absurdului! Absența scopului rivalizează cu absurdul, dar tragicul câștigă întotdeauna².

Omul care nu știe sensul vieții și al celor ce îl înconjoară, nu găsește sens de a trăi în nimic. Umanismul postmodern consideră că scopul vieții este asigurarea fericirii omului aici pe pământ, pentru că totul se termină cu moartea. După învățătura Bisericii Ortodoxe moartea a fost adusă în lume de către om, prin încălcarea poruncii lui Dumnezeu (Fc 2, 17; 3, 6-19). Din această cauză, viața omului se termină cu moartea, ea reprezentând poate cea mai mare tragedie din viața omului.

Pentru ce viața este grea omului? Pentru că omul a născocit moartea instaurându-o în el și în toate ființele din jurul lui. Iar moartea este izvorul nesecat al tuturor chinurilor și durerilor. Toți nervii morții pornesc de la om, fiindcă el este ganglionul central al morții. În realitate, moartea este singura amărăciune a vieții, singura amărăciune a existenței. Din ea purcede toată tragedia vieții³.

Omul însuși este vinovat pentru prezența morții în viața lui. Consecințele căderii omului s-au simțit în întreaga creație. Prezența tragică a morții în viața omului și a lumii este consecința încercării omului de a crea viață și cunoaștere fără Dumnezeu. Același lucru îl face și umanismul, construiește viață și cunoaștere fără Dumnezeu, adică fără nicio referire la dumnezeire. Această îndepărtare de la Dumnezeu și credința în El își are rădăcinile în păcatul prezent în viața omului. „Păcatul și răul constituie încercarea tragică și absurdă a omului de a se îndepărta de Dumnezeu – Logosul din temeliiile universului”⁴. Nu este suficient ca omul să nu creadă în Dumnezeu sau în viața veșnică, ci el vrea să-L scoată pe Dumnezeu din toate aspectele vieții, chiar și din universul existent. Să zicem că este posibil ca Dumnezeu să fie îndepărtat din creație și omul își continuă viața fără El, dar un singur lucru omul nu poate schimba: realitatea morții⁵. După Sf. Iustin cel Nou, cu cât crește influența omului în jurul lui, „pe atât se întinde și

² Arhim. Iustin POPOVICI, *Omul și Dumnezeul-Om. Abisurile și culmile filosofiei*, Ed. Deisis, Sibiu, 1997, p. 41.

³ *Ibidem*, p. 43.

⁴ *Ibidem*, p. 57.

⁵ „Înainte de venirea Mântuitorului Hristos în lumea noastră noi oamenii nu cunoașteam decât moartea; iar moartea ne cunoștea pe noi. Tot ce era omenesc era impregnat de moarte, rob și învins de ea. Moartea era mai aproape de noi decât ființa noastră și mai reală decât noi înșine; mai puternică, incomparabil mai puternică decât oricare om în parte și decât toți oamenii laolaltă. Pământul era o înfricoșătoare închisoare a morții, iar noi niște neputincioși prizonieri și deținuți ai ei (vezi Evr 2, 14-15)” – *Ibidem*, p. 95.

moartea”⁶. Unde este păcatul acolo este și moartea prezentă. Cei care trăiesc în păcate nu sunt capabili să vadă lumina dumnezeiască care deschide sufletele lor spre realitățile duhovnicești și veșnice.⁷ Cei nebotezați nu le pot vedea deloc. Omul postmodern se poate lăuda cu toate realizările neamului omenesc din cele mai vechi timpuri până astăzi, dar tot moartea e ceea care îl învinge. Sf. Iustin cel Nou scrie că: „Întreaga istorie a neamului omenesc nu este altceva decât o afirmație asurzitoare a morții”⁸, adică, istoria a consemnat doar moartea neamului omenesc, moartea orașelor și moartea țărilor. Omul postmodern își pune mari speranțe în știință, o vede ca indispensabilă în noua ordine guvernată de religia numită umanism. Bineînțeles, nu vrem să discredităm știința, a adus multe lucruri bune și benefice pentru om. Omul este supus greșelilor și cum știința este o activitate omenească, poate să dea și erori. Umanismul caută nemurirea prin știință, în care are mare încredere. „Necesitatea morții pentru știință este de neînlăturat și de nebiruit; aceasta înseamnă: știința nu poate nici să găsească, nici să dea sens vieții. Înaintea problemei morții suspină însăși știința”⁹, scrie Sf. Iustin cel Nou. Știința poate să facă și să descopere multe lucruri, dar în fața morții nu poate face nimic. Cu alte cuvinte, știința nu poate face nimic împotriva morții. Neputând să înlătore moartea, știința nu poate să dea sens vieții noastre, ci continuă să hrănească tragicul vieții în trecerea celor materiale, cu promisiuni că în materie este fericirea omului. Dacă pentru omul postmodern moartea este sfârșitul vieții, pentru creștini moartea o reprezintă păcatul săvârșit care îi îndepărtează de Dumnezeu. Cel care va rămâne în păcat și în clipa morții, va dobândi moartea veșnică. Cel care se va întoarce la Dumnezeu va avea viață în Dumnezeu¹⁰. „Singura noastră viață adevărată este viața în singurul adevăratul Dumnezeu și Domn Iisus Hristos, pentru că în ea este pe de-a-ntregul veșnică și mai puternică decât moartea”¹¹. Viața creștinilor este viața trăită în Hristos și prin Hristos, adică viața trăită în comuniune cu Dumnezeu. În Dumnezeu viața este veșnică pentru că Însuși Dumnezeu este viață (Mc 12, 27; In 14, 6) și moartea nu mai are stăpânire (Evr 2, 14-15; Rm 6, 9). Pentru creștini sensul vieții îl dă Însuși Dumnezeu.

⁶ *Ibidem*, p. 90.

⁷ *Ibidem*, p. 92.

⁸ Архим. Юстин Поповић, „Васкрсење Богочовека Христа”, în *Богословље*, XIV (1939), pp. 109-120.

⁹ *Ibidem*, p. 112.

¹⁰ Vezi Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 97.

¹¹ *Ibidem*, p. 96.

Părintele Dumitru Stăniloae spune de asemenea că moartea este „un moment necesar și plin de sens”¹², care face trecerea din viața pământească în viața veșnică. Viața veșnică pe pământ n-ar avea niciun sens fără moarte, pentru că moartea „este taina prin care trebuie să trecem ca să intrăm în sensul deplin al existenței, egal cu plenitudinea ei”¹³. Existența omului se poate împlini doar în Dumnezeu, de aceea, în credința creștin ortodoxă moartea are un sens care se împlinește în veșnicia lui Dumnezeu¹⁴. Părintele Dumitru Stăniloae scrie că moartea îi descoperă ființei umane „misterul ei de persoană, adâncimea existenței sale ca persoană, importanța existenței sale personale”¹⁵. Creștinii nu înțeleg moartea ca un dușman al său, așa cum o vede omul umanismului postmodern, ci are un sens. Moartea are sens în învățăturile Bisericii Ortodoxe, „care vede moartea ca un moment în dialogul etern al omului cu Dumnezeu cel personal”¹⁶. Moartea este parte din comuniunea omului cu Dumnezeu și nu poate fi privită altfel. În creștinism, moartea are un sens pozitiv pentru că sensul ei se descoperă în Hristos Cel înviat din morți, Care ne duce la Dumnezeu. „Moartea a fost schimbată de Hristos dintr-o faptă de despărțire de Dumnezeu, într-una de înălțare spre Dumnezeu, de depășire pe Sine ca om, pentru o transcendere a vieții din planul lumii supusă morții la viața nemuritoare în Dumnezeu”¹⁷. Moartea a intrat în om prin păcatul strămoșesc, ceea ce a însemnat despărțire de Dumnezeu și de comuniunea cu El. Hristos Domnul, prin moartea și învierea Sa din morți, a transformat moartea într-o trecere spre comuniune cu Dumnezeu și viața în El (In 6, 40, 47, 57). Moartea se arată ca ceva ce nu este natural pentru om, fiind un fenomen rezultat din slăbirea comuniunii cu Dumnezeu¹⁸ prin căderea în păcat. Hristos a primit ca om moartea asupra Sa, ca prin moartea și învierea Lui să dobândim viața cea veșnică. În aceasta se vede grija și iubirea¹⁹ lui Dumnezeu pentru mântuirea omului (In 3, 16). Deci, moartea pentru creștini nu înseamnă o distrugere a ființei umane. „Pentru creștinism moartea e o supremă pătimire a persoanei, nu o distrugere a persoanei”²⁰, scrie părintele Dumitru Stăniloae. Este adevărat că moartea este

¹² Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. III, Ed. IBMO, București, 2010, p. 223.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ *Ibidem*, p. 224.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, p. 228.

¹⁷ IDEM, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos*, Ed. Basilica, București, 2016, p. 245.

¹⁸ IDEM, *Teologia Dogmatică Ortodoxă...*, vol. III, p. 229.

¹⁹ *Ibidem*, p. 243.

²⁰ IDEM, „Dumnezeu este iubire”, în *Ortodoxia*, XXIII (1971), 3, pp. 366-402.

înfricoșătoare, dar ea nu distruge persoana umană. Persoană umană pătimește moartea în cel mai înalt mod, dar nu este distrusă de ea, deoarece omul poartă în sine chipul lui Dumnezeu care este nemuritor. Atunci, care ar fi sensul vieții și credinței dacă moartea ar fi avut puterea să distrugă persoana umană? N-ar fi existat niciun sens, viața ar fi fost fără sens și absurdă, iar omul în continuare ar fi căutat sens în viața lui, dar fără rezultate. De ce să trăiești o viață care este un nonsens? Învierea lui Hristos dă sens credinței și vieții omului credincios (1 Co 15, 14, 20, 23).

Învierea lui Hristos – sensul deplin al vieții

Pentru Sf. Iustin cel Nou și părintele Dumitru Stăniloae sensul morții sau mai bine zis, al vieții, se găsește în învierea lui Hristos. Moartea nu mai reprezintă ceva înfricoșător, pentru că după învierea lui Hristos, ea devine un mod de trecere de la viața pământească și trecătoare la viața cea veșnică și nemuritoare. Tragedia morții este depășită prin bucuria învierii. Învierea lui Hristos dă sens asupra absurdității morții, dă o bucurie de neimaginat în viața credincioșilor. După Sf. Iustin cel Nou, singura ieșire din nonsensul morții este învierea lui Hristos:

Din această situație există o singură ieșire, o singură salvare: Învierea lui Hristos și biruința pe care ea o aduce asupra morții în toate lumile. Așa cum moartea este izvorul tuturor amărăciunilor, este atoateamărăciunea, tot astfel Învierea Mântuitorului Hristos este izvorul oricărei bucurii, este atoatebucuria. E de ajuns ca omul să-și deschidă ochii spirituali și atunci nu poate să nu simtă și să vadă că Domnul Cel Înviat e singurul care dă sens și bucurie adevăratei vieții celei amare a omului pe pământ: El și nimic altceva, și nimeni altul. ... Într-adevăr, păcatul și moartea sunt singura absurditate [besmislica] în lumea aceasta, singura non-„logositate” [nelogonost], singura a-„logositate” [beslogosnost]. Cât timp în om se găsesc păcatul și moartea, absurditatea îi pustiește și simțirea de sine și conștiința de sine, și viața și lumina. Numai atunci când omul se împărtășește de bucuria Învierii lui Hristos, descoperă el în sufletul său sensul său adevărat și rațiunea sa de a fi, advărata lui raționalitate și „logositate”, și ele îl vor conduce la minunata nemurire și infinitate a lui Hristos²¹.

Învierea lui Hristos Domnul este opusul morții, adică, dacă moartea este „atoateamărăciune”, învierea este „atobucurie”. Atunci când omul își trăiește viața în păcat, se află sub stăpânirea morții și nonsensul pe care ea îl aduce. Odată ce omul va renaște duhovnicește, va descoperi bucuria învierii lui Hristos în viața lui și va descoperi adevăratul sens al vieții, să fie în comuniune infinită cu Dumnezeu. Sf. Iustin cel Nou spune că omul se naște

²¹ Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, pp. 44-45.

cu ?
înse
dezi
pe I
Hris
haru
între
num
spun
și în
veșn
cu n
acee
3, 16

omer
existe
ele s
secol
temel

când c
nemuri
Înviere
Prin cre
I. POPO
2
o luptă
cit., p. 6
2
și trecer
23
Sfințește
mintea l
Издање
26
27
adâncime
васкрсењ
28
neamului

cu adevărat atunci când crede în Hristos Cel înviat²², dar credința în El înseamnă o luptă continuă împotriva păcatului și morții²³. Omul nu trebuie să deznădăjduiască în lupta lui împotriva păcatului și a morții, pentru că Îl are pe Hristos, Biruitorul morții în ajutor prin harul Sfântului Duh. Numai prin Hristos omul are acces la veșnicie²⁴, singur nu poate să o dobândească fără harul lui Dumnezeu. Acest lucru este adevărat deoarece Hristos sfințește întreaga ființă umană²⁵, nu rămâne nimic care să nu fie sfințit în om. De aceea, numai prin Hristos omul poate să dobândească viața veșnică. Același lucru îl spune și părintele Dumitru Stăniloae: „Numai prin El, ca Dumnezeu făcut om și înălțat ca om, pot intra și oamenii care cred în El, în cer, sau în viața veșnică”²⁶. Hristos S-a întrupat pentru mântuirea lumii (In 3, 17) și S-a înălțat cu natura umană asumată asupra Sa în cer la Tatăl cel ceresc (Lc 24, 51). De aceea, oamenii care cred în El și sunt uniți cu El vor moșteni viața veșnică (In 3, 16; 1 In 4, 9).

Întruparea și învierea lui Hristos sunt niște evenimente unice în istoria omenirii. Omul postmodern poate să confirme sau să infirme dovezile istorice existente despre aceste evenimente esențiale pentru creștini. Pentru creștini ele sunt reale și mântuitoare, fiind mărturisite și trăite de douăzeci și unu de secole. Învierea lui Hristos este începutul și sfârșitul creștinismului²⁷, este temelia credinței creștine (1 Co 15, 14)²⁸. În învierea lui Hristos este

²² „Omul se naște cu adevărat nu atunci când îl aduce pe lume mama lui, ci atunci când crede în Mântuitorul Hristos Cel Înviat, pentru că atunci el se naște la viața cea nemuritoare și veșnică, în timp ce mama îl naște pe copil spre moarte, pentru mormânt. Învierea lui Hristos este mama noastră a tuturor, a tuturor creștinilor, mama celor nemuritori. Prin credința în Învierea Domnului, omul se naște din nou, se naște pentru veșnicie” – Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 65.

²³ „Să nu uităm niciodată: a crede în Hristos Cel Înviat, înseamnă să duci neconținut o luptă împotriva păcatului, împotriva răului și împotriva morții” – Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 66.

²⁴ „Astfel, Hristos a devenit pentru om și pentru omenire unica punte de transbordare și trecere de la timp în veșnicie” – Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 74.

²⁵ „Credința în Domnul Cel înviat sfințește tot ce este omenesc, tot – în afară de păcat. Sfințește gândurile lui, simțurile lui, dispoziția lui, faptele lui; ce este mai important, sfințește: mintea lui, inima lui, voința lui” – Отац Јустин Поповић, *На Богочовечанском путу*, Издање Манастира Ћелије код Ваљева, Београд, 1980, pp. 203-204.

²⁶ Pr. D. STĂNILOAE, *Chipul evanghelic al lui Iisus Hristos...*, p. 81.

²⁷ „De aceea învierea lui Hristos este alfa și omega creștinismului în toată înălțimea, adâncimea și lățimea ei divino-umană” – Јустин Сп. ПОПОВИЋ, „Тажна Спасителјевог

²⁸ „Cu învierea Sa din morți Domnul Iisus a arătat că izbăvirea și mântuirea Lui a neamului omenesc are ca scop: viața veșnică a oamenilor în fericire veșnică. Și în aceasta

Evangelia Lui și cine respinge învierea, Îl „respinge pe Însuși Hristos”²⁹ spune Sf. Iustin cel Nou. Întreaga istorie a umanității a fost schimbată de învierea lui Hristos, mai ales concepția despre moartea omului. Învierea lui Hristos a răsturnat valorile existente în lume înaintea întrupării Fiului lui Dumnezeu.

Domnilor, învierea Dumnezeului-om Hristos este o lovitură, prima lovitură radicală și revoluție în istoria umanității. Până la El, în istorie a guvernat deviza: moartea este necesitate; de la El începe să guverneze deviza: nemurirea este necesitate³⁰.

Nimic asemănător nu s-a întâmplat nici înainte de întrupare, nici după învierea și înălțarea Mântuitorului Iisus Hristos. Cu învierea lui Hristos, oamenii încep să înțeleagă și să creadă că nemurirea este posibilă și se poate realiza prin unirea cu Hristos și prin harul Sfântului Duh. Prin învierea lui Hristos și în Hristos, istoria a fost ridicată pe un alt plan al existenței, un plan care depășește planul materiei trecătoare.

În acest sens, Învierea e singurul eveniment care dovedește nu numai că istoria se face cu colaborarea unor puteri mai presus de puterile umane strict „imanente”, ci și că istoria în generalitatea ei e destinată să fie ridicată într-un plan superior ei, în planul vieții incoruptibile și fără de moarte, în planul pnevmatizat, unde domnesc nu procesele uniforme ale naturii, ci libertatea spiritului uman, prin care Duhul Sfânt pnevmatizează și face transparent trupul³¹.

Însuși Dumnezeu coboară în istorie și o sfințește cu viața Lui pe pământ, dovedind că ea are alt scop decât cel dat de oameni. Istoria și creația sunt destinate unei existențe transformate, adică sfințită și îndumnezeită. Hristos transformă creația și istoria umanității într-o creație nouă.

Hristos cel înviat este începutul creației celei noi, pentru că ne cuprinde în starea jertfită și înviată a trupului Său în mod actual pe toți care credem nu numai prin comunitatea de natură ce o are cu noi, ci și prin cuprinderea noastră personală în El și prin petrecerea Lui în noi³².

Hristos îi cuprinde pe toți oamenii care cred în El și în învierea Lui. În Hristos este schimbarea adevărată a omului în bine și înălțarea lui spre Dumnezeu. Hristos înalță natura umană mai întâi în Ipostasul Său dumnezeiesc, ca apoi oamenii care se vor uni cu El să fie și ei înălțați prin El

constă toată credința creștină” – J. Сп. ПОПОВИЊ, „Тажна Спасителјевог васкрсења и тајна спасења”..., p. 88.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ *IDEM*, „Васкрсење Богочовека Христа”..., p. 117.

³¹ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. II, Ed. IBMO, București, 2010, p. 170.

³² *Ibidem*, p. 186.

la Dumnezeu. „În mod culminant coborârea reală a lui Dumnezeu și înălțarea reală a omului s-a săvârșit în Hristos”³³, afirmă părintele Dumitru Stăniloae. În Hristos se întâlnesc cele dumnezeiești cu cele omenești, unite neamestecat în Ipostasul Lui dumnezeiesc. Cele două naturi ale Mântuitorului participă la toate evenimentele mântuitoare săvârșite de către El. Hristos duce la capăt planul mântuirii omului aflat în grija lui Dumnezeu. „Toată iconomia mântuirii săvârșită de Sfânta Treime se încheie în Înviere”³⁴. Se încheie cu învierea deoarece cauza îndepărtării omului de la Dumnezeu a fost păcatul prin care moartea a intrat în viața omului, și numai prin biruirea morții de către Hristos s-a realizat mântuirea omului (1 Co 15, 21-23). Învierea lui Hristos a devenit o bucurie pentru Adam și urmașii lui, a devenit și o arvună pentru cei care cred în Hristos, cel înviat că vor moșteni împărăția lui Dumnezeu după ce vor învia și ei spre nemurire. Într-adevăr, învierea lui Hristos devine o răsturnare a istoriei și a vieții oamenilor, deschide setea omului după nemurire și viața veșnică, mai întâi sunt pregustate aici pe pământ, iar pentru cei care se vor învrednici, vor gusta veșnicia în împărăția lui Dumnezeu.

Biserica – atelierul învierii și al vieții veșnice

Omul dobândește pregustarea vieții veșnice prin harul lui Dumnezeu prezent în Sfintele Taine care se săvârșesc în Biserică. Sfințirea și îndumnezeirea omului se realizează în Biserică, prin desăvârșirea lui duhovnicească și prin creșterea dragostei către Dumnezeu și semenii. Biserica este trupul lui Hristos în care credincioșii se desăvârșesc și sfințesc prin harul Sfântului Duh. „Dumnezeul om este ființa și scopul, sensul și valoarea absolută a Bisericii. El este sufletul ei, inima și viața ei. El este Biserica în toată plinătatea ei divino-umană. Pentru că Biserica nu este altceva decât Dumnezeu-om prelungit în toți vecii: «Iată, Eu cu voi sunt în toate zilele până la sfârșitul veacului» (Mt 28, 20, vezi Ef 1, 21-23)³⁵”. Mântuitorul Hristos este plinătatea Bisericii împreună cu Tatăl și Sfântul Duh. Fără Hristos fiind cap al Bisericii, Biserica și comunitatea bisericească a creștinilor n-ar avea sens de a exista, ar fi niște instituții sau corporații lumești. Sf. Iustin cel Nou are dreptate când spune că Hristos este ființa, scopul și sensul Bisericii, pentru că fără El Biserica pierde orice valoare. În Biserică este unirea între Dumnezeu și creație³⁶, unirea tainică între Hristos și omul, dându-i Bisericii

³³ IDEM, „Dumnezeu este iubire”..., p. 390.

³⁴ IDEM, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*, vol. I, Ed. IBMO, București, 2010, p. 87.

³⁵ Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 127.

³⁶ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă*..., vol. II, p. 214.

„o constituție teandrică”³⁷. Aceasta înseamnă că Biserica îl unește pe om cu Dumnezeu și îl introduce în nemurire și veșnicie în Hristos cel înviat.

Misiunea Bisericii este de a întări mădularele ei în nemurire și veșnicie, făcându-le părtașe firii lui Dumnezeu (2 Ptr 1, 4). Misiunea Bisericii este de a crea în fiecare membru al ei convingerea că starea normală a personalității omenești o constituie nemurirea și veșnicia, iar nu temporalitatea și moartea, și că omul este un călător care prin moarte și temporalitate înaintază spre nemurire și spre veșnicie³⁸.

Biserica unește natura omului cu Hristos, făcându-o părtașă cu El prin natura umană asumată de El și îndumnezeită în Ipostasul Lui. Biserica este locul și spațiul sacru unde omul are posibilitatea să se pregătească pentru nemurire și să dobândească veșnicia. Chipurile sfinților pictați în bisericile ortodoxe arată că pentru sfinți dobândirea veșniciei deja s-a realizat și ne dovedesc nouă că ea este reală. Așadar, omul sfințit și hristificat în Biserică prin harul lui Dumnezeu se poate ridica deasupra materiei și morții prin Fiul lui Dumnezeu devenit om.

Omul hristificat depășește ființa sa de om, o depășește prin Dumnezeu-om, în care ni s-a dat modelul desăvârșit al omului adevărat, deplin, cu adevărat dumnezeiesc. În El ni s-au dat încă și energiile dumnezeiești atotputernice prin care omul se înalță deasupra oricărui păcat, a oricărui morți, a oricărui iad; și aceasta numai în Biserică și prin Biserică, pe care „porțile iadului nu o vor birui” (Mt 16, 18), pentru că în ea trăiește minunatul Dumnezeu-om, Domnul, cu toate puterile Sale dumnezeiești, cu toate energiile Sale, cu adevărurile Sale, cu realitățile Sale, cu desăvârșirile Sale, cu viețile și veșniciile Sale³⁹.

Biserica reprezintă comuniunea omului cu Dumnezeu în Hristos și prin Hristos, realizată prin viața duhovnicească a omului și primirea harului Sfântului Duh prezent în Biserică. Comuniunea bisericească este imitare și trăire în iubirea Sfintei Treimi⁴⁰. În Biserică persoană umană este ridicată la dimensiune dumnezeiască în Hristos și prin Hristos. „Biserica e locul în care puterea lui Hristos restaurează dimensiunea personală a întregii realități”⁴¹. De aceea, comuniunea cu Hristos Domnul este foarte importantă în participarea omului la viața Bisericii. Atunci când omul se află în comuniune cu Hristos, nu poate să-și imagineze viața fără participarea la tainele Bisericii.

³⁷ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă...*, vol. II, p. 215.

³⁸ Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 75.

³⁹ *Ibidem*, p. 102.

⁴⁰ Pr. D. STĂNILOAE, *Teologia Dogmatică Ortodoxă...*, vol. II, pp. 228-229.

⁴¹ Ierom. Calinic BERGER, *Teognosia – sinteza dogmatică și duhovnicească a părintelui Dumitru Stăniloae*, traducere de Ierom. NECTARIE (DĂRĂBAN), Ed. Deisis, Sibiu, 2014, p. 259.

Dacă refuză comuniunea cu Hristos, atunci Biserica nu mai este locul pentru el, pentru că nu găsește sens în Biserică. Numai în Biserică omul se sfințește, se îndumnezeiește, depășește moartea și dobândește nemurirea⁴².

Realitatea unirii omului cu Hristos sau cu Dumnezeu este posibilă prin împărtășirea cu harul lui Dumnezeu prezent în Sfintele Taine. Prin Sfintele Taine și harul dumnezeiesc care lucrează în ele, omul realizează creșterea lui duhovnicească în hristificarea și îndumnezeirea lui. „Biserica este un atelier divino-uman, în care oamenii cu ajutorul Sfintelor Taine și sfințelor virtuți se divino-umanizează, se hristifică, se îndumnezeiesc, se transformă în oameni îndumnezeiți după har, în hristoși după har, în dumnezei după har”⁴³, ne spune Sf. Iustin cel Nou. Importanța Sfintelor Taine în viața creștinilor este incomparabilă cu celelalte necesități ale omului. Sfintele Taine contribuie semnificativ la îndumnezeirea omului și participarea la viața cea veșnică. „Prin fiecare Sfântă Taină a Bisericii se înaintează spre acea Împărăție care va veni, gustându-se *hic et nunc*, ca arvună din darurile și valorile acelei Împărății”⁴⁴. În Sfintele Taine, mai ales în sfânta Liturghie, omul trăiește anticipat bucuria vieții veșnice în comuniune cu Dumnezeu Sfânta Treime⁴⁵, pentru că prin harul Sfintelor Taine se împărtășește Însuși Dumnezeu. Prin ele, Dumnezeu se unește cu creștinii credincioși care au credința în Hristos cel înviat din morți. „Pătrunderea lui Hristos în noi se face prin Sfintele Taine ...”⁴⁶, scrie părintele Stăniloae. Cel mai direct și nemijlocitor, Hristos se unește cu noi și noi cu Hristos în Sfânta Taină a Euharistiei. În această Sfântă Taină Îl primim în noi pe Hristos în mod deplin, trăind anticipat comuniunea

⁴² „Numai omul încorporat în Dumnezeu-om și divino-umanizat [ubogoveceni i obogoveceni], cel «concorporal» cu Hristos, cel încorporat de Dumnezeu-om în Biserică și bisericitizat [ucrkvjenjen i ocrkvjenjen] nu îmbătrânește și nu moare, pentru că a devenit mădular viu, organic al trupului sfânt și veșnic al Dumnezeului-om Hristos – Biserica – în care persoana omenească se dezvoltă și «crește» continuu «creșterea lui Dumnezeu» (Col 3, 19) ajungând - «bărbat desăvârșit, la măsura vârstei plinătății lui Hristos» (Ef 4, 13). Aceasta înseamnă că el crește și se dezvoltă infinit și nelimitat, la dimensiunile după chipul lui Dumnezeu ale infinitului divin, pe care Domnul Cel în Trei Sori le-a dat existenței omenești, atunci când a creat pe om după chipul lui Dumnezeu” – Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, pp. 163-164.

⁴³ Архим. Јустин Поповић, *Догматика Православне Цркве*, Књига трећа, Манастира Св. Ћелије код Ваљева, Београд, 1978, p. 15.

⁴⁴ Pr. Ioan TULCAN, „Coordonate eclesiologice fundamentale în gândirea Părintelui Stăniloae”, în *Anuarul Facultății de Teologie Ortodoxă „Patriarhul Justinian”*, IV (2004), pp. 179-191.

⁴⁵ Pr. Dumitru STĂNILOAE, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă*, Ed. IBMBOR, București, 2004, p. 10.

⁴⁶ IDEM, *Ascetica și mistica Bisericii Ortodoxe*, Ed. IBMBOR, București, 2002, p. 57; Vezi și IDEM, *Spiritualitate și comuniune în Liturghia ortodoxă...*, p. 156.

cu El și cu Dumnezeu. „Pentru că în Sfânta Euharistie se găsește plinătatea și desăvârșirea sfințeniei și a luminării⁴⁷”. Prin Sfânta Euharistie ne împărtășim cu trupul înviat și îndumnezeit al lui Hristos, fiind părtași la învierea și viața Lui încă în această viață trecătoare. Numai împărtășindu-ne cu Hristos cel înviat în Euharistia liturgică putem să aflăm scopul trupului nostru și al vieții noastre. „Pentru că în *învierea trupului* lui Hristos devine evident scopul dumnezeiesc al trupului omenesc în general: veșnic să slujească lui Dumnezeu și să fie veșnic un *templu* sfânt al lui Dumnezeu”⁴⁸. Trupul omului devine mădular al lui Hristos și prin Hristos va deveni și templu al Sfântului Duh (1 Co 6, 15, 19). Fiind un templu al Sfântului Duh, trupul omului poate birui moartea care îl amenință și să devină nemuritor în Dumnezeu. În Biserica prin Hristos în Sfântul Duh omul descoperă înțelepciunea vieții⁴⁹ și scopul lui. Prin Biserică omul dobândește sfințenia, care este asemănare cu Dumnezeu Sfânta Treime și împărtășirea din sfințenia lui Dumnezeu⁵⁰. În Dumnezeu se află scopul și nemurirea omului, rămâne omului să accepte credința în Dumnezeu și comuniunea nemijlocită cu El ca să se poată mântui.

Concluzii

Rândurile de sus nu sunt suficiente să epuizeze gândirea teologică a celor doi teologi, Sf. Iustin cel Nou de la Celie și părintele Dumitru Stăniloae, cu privire la moartea și învierea Mântuitorului Hristos. Ele reprezintă o mică parte din vasta operă care este scrisă de către ei și sperăm că am reușit să cuprindem esențialul pentru tema tratată mai sus. O încursiune mai adâncă în opera lor va da răspunsuri mai mari la aceste două teme importante, moartea omului și învierea lui Hristos, aducând argumente mai detaliate. Sf. Iustin cel Nou și părintele Dumitru Stăniloae sunt conștienți de faptul că moartea omului este înfricoșătoare pentru toți oamenii, reprezentând totuși o tragedie și absurditate. Moartea, privită din perspectiva omului necredincios, este invincibilă, fiind considerată sfârșitul total al vieții omenești. Nici omul contemporan cu vastele cunoștințe din diferite domenii ale științelor nu poate birui moartea. Chiar dacă ar căuta fericirea în cele materiale și trecătoare,

⁴⁷ Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 88.

⁴⁸ Јустин Ђелијски, *Тумачење светог Еванђеља по Јовану*, Књига 11-12, Манастир Ђелије код Ваљева, Београд, 2001, p. 39.

⁴⁹ „Întreaga înțelepciune a vieții constă în a birui moartea în tine însuși și în jurul tău, în a te cufunda în întregime în atotființă” – Arhim. I. POPOVICI, *op. cit.*, p. 140.

⁵⁰ „Sfințenia e sensibilizarea desăvârșită a relației între ființa umană și Dumnezeu și între noi înșine, ca o imitație a supremei delicatețe dintre persoanele Sfintei Treimi, ca o împărtășire din ea” – Pr. Dumitru STĂNILOAE, „Dumnezeu este lumină”, în *Ortodoxia*, XXVI (1974), 1, pp. 70-96.

moartea ia totul și nu poate să dea un sens al vieții. În Biserica Ortodoxă moartea are sens și ea nu învinge viața. Dumnezeu cel veșnic Care este viață în Sine o învinge prin moartea pe Cruce a Fiului lui Dumnezeu și învierea Lui din mormântul pecetluit. Moartea este parte din providența lui Dumnezeu pentru mântuirea omului, ea nu este sfârșit, ci este o trecere de la o viață trecătoare la una netrecătoare și veșnică. Sensul morții și al vieții umane este dat de către Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu cel întrupat și înviat pentru mântuirea neamului omenesc. În învierea lui Hristos moartea capătă sens, iar dacă moartea are sens, atunci viața este pe deplin realizată. Trupurile noastre nu sunt destinate nimicirii, ci sunt destinate să devină purtători de Hristos și temple ale Sfântului Duh, după cum scrie Sf. Ap. Pavel. Hristos ne unește cu Sfânta Treime prin natura umană îndumnezeită în Ipostasul Lui, prin unirea noastră cu Hristos în viața duhovnicească și prin harul Sfințelor Taine ale Bisericii. Biserica este locul și spațiul unde omul are posibilitatea să devină purtător de Hristos, sfințit și îndumnezeit. Ceea ce au scris cei doi teologi tratați în rândurile de sus despre sensul morții și al învierii lui Hristos, se poate aplica și astăzi, și totdeauna în viețile oamenilor. Cuvintele lor sunt actuale și folositoare oamenilor, așa cum este actuală Evanghelia lui Hristos în toate timpurile. Fiind parte din curentul neopatristic, ei nu vorbesc nimic care să fie străin învățăturilor Bisericii Ortodoxe. În timpurile în care trăim statistica morții o auzim în fiecare zi și este înfricoșătoare pentru unii oameni fără credință. Toți oamenii sunt chemați la mântuire și comuniune cu Dumnezeu, dar puțini răspund la chemare. Pentru omul de astăzi este important să știe că viața nu se termină cu moartea, să știe că ea are un sens mai adânc în învierea lui Hristos. Hristos este cel Care dă sens morții și vieții noastre, fără El am fi pierduți cu adevărat. Să avem curajul să alegem viața cea veșnică în și cu Hristos, decât moartea care nu oferă sens la nimic. Pentru cel care crede în Hristos cel înviat din morți, toate au un sens adânc și sfințitor.